

Mustafa Gökçeoğlu, *Manilerimiz*, Kıbrıs Türk Eğitim Vakfı yayınları
Lefkoşa Temmuz 2002, 317 s.

Mustafa Gökçeoğlu, araştırma sahası Türk halk kültürü olanlar tarafından özellikle Kıbrıs halk kültürü alanındaki çalışmalarıyla yakından tanınan bir araştırmacıdır. Üç ciltten meydana gelen “Tezler ve Sözler”, “Kıbrıs Fıkraları” ile “Sevda Sözleri” gibi kitapların da sahibi olan Gökçeoğlu, geçtiğimiz yıl yeni bir eserini daha yayınlamış bulunmaktadır: *Manilerimiz*.

Türk halk kültürünün önemli bir parçasını oluşturan anonim ürünler arasında, manilerin özel bir yeri vardır. Manilerimiz, halkımızın ortak vicdanının, ortak ruhunun yaşanan olaylar karşısındaki tavrının genellikle dört mısraya sığdırılmış oldukça veciz ifadeleridir. Belli bir eğitime sahip olsun veya olmasın, hemen hemen her insanın hafızasında birkaç mani vardır; çünkü ninesinden ya da annesinden yaşanan bir olaya bağlı olarak mani dinlemeyen -belki de- hiç kimse yoktur.

Bazen bir kıskançlığın, bazen bir mutluluğun, bazen de bir acının mahsülü olan manilerimiz, alan araştırmaları sırasında en çok karşılaştığımız ve derlediğimiz malzemelerden biridir. Bunun sonucu olarak, konusu kalk kültürü olan sempozyum veya kongrelerde manilerle ilgili bir ya da birkaç bildiri sunulur; kitaplarda da az veya çok mani metinleri yer alır.

Ülkemizde maniler üzerine yapılmış pek çok çalışma yayınlanmıştır. Çalışanlar arasında amatörler bulunduğu gibi, akademisyen olanlar da vardır. Kilisli Rifat Bilge, L. Sami Akalın ve Âmil Çelebioğlu, aklımıza ilk gelen isimlerden sadece bir kaçıdır.

Türkiye dışındaki Türk yurtlarından biri de, Kıbrıs'tır. Kıbrıs, Türkiye'nin coğrafi olarak da, dil ve kültür olarak da bir uzantısıdır. Kıbrıs ağzı, Kıbrıs edebiyatı ve Kıbrıs halk kültürü üzerinde gerek Türkiyeli, gerekse Kıbrıslı pek çok araştırmacı çalışmıştır ve çalışmaya da devam etmektedir. Kıbrıs halk kültürü alanında çalışan önemli isimlerden biri de Mustafa Gökçeoğlu'dur. Araştırmacının yayımlanan son kitabı ise *Manilerimiz* adını taşımaktadır.

Kıbrıs Türk Eğitim Vakfı tarafından Temmuz 2002'de yayımlanan eser, mani hakkında verilen bilgiyle başlamaktadır. Yazar, kitabın ilk cümlesinde “mani”yi bir “define” olarak nitelendirmekte ve onu tanımlamanın güç olduğunu belirtmektedir. “Düz Maniler”, “Karşılıklı Çift Maniler” ve “Çatışmalı Maniler” başlıklarıyla üç çeşit mani bulunduğu belirtilmektedir. Düz manilerin genellikle yedilik hece ölçüsüyle ve a. a. b. a. kafiye tarzıyla söylenmiş oldukları belir-

tildikten sonra, 13. 11. 13. 11.'lik hece ölçüsüyle ve a. b. a. b., a. a. a. a., a. a. a. b. gibi kafiye şemasıyla söylenmiş manilerin bulunduğu da ifade edilmektedir. (s. 7-8)

“Manilerimizin Ana Duygularından (Theme) Öğrendiklerimiz” başlığı altında, manilerde işlenen konular, manilerde geçen coğrafi adlar, kuşlar, bitkiler, çeşitli kıyafetler ve özellikle takılarla “ayın sekizi, onu”, “salı, pazartesi” gibi zaman bildiren isimler üzerinde durulmaktadır. bu başlık altında verilen maniler arasında, özellikle Kıbrıs'ta yaşanan olayların izlerini taşıyanlar dikkatimizi çekmektedir.

“Ey Türkoğlu tetig ol,

El verirken gol gider.”

“Ada bizim olacak,

Ben gördüm rüyasını.”

“Dokuz mard admış dördde

Rum vurdu kasabayı.”

“Yetmiş beşin yazında

Tümden kuzeye göşdük.” (s. 27)

gibi yaşanan tarihi aksettiren mısralar, yazılacak tarih için de bir belge olabilecek değerinde ve güzelliindedir.

Daha sonra gelen “Mani Themleriyle Motiflerinin Etkileşim Sonuçları” başlığı altında ise, Türkiye'den derlenmiş türkülerle Kıbrıs'tan derlenmiş maniler arasındaki söz ve anlam benzerliği ya da ortaklığı üzerinde durulmaktadır. Araştırmacı, bu benzerlik veya ortaklıkları “etkileşim” olarak izah etmektedir. Bu izah, tabii ki doğrudur.

Yazar, Türkiye'den sonra Türk dünyasının çeşitli bölgelerinden derlenmiş manilerle Kıbrıs manileri arasındaki ortaklık veya benzerlikleri de tespit etmeye çalışmıştır. Türk halkının duygu ve düşünce ortaklığını göstermesi bakımından oldukça önemli olan bu bölümde, önce, Ohri ve Radoviç'ten derlenen birkaç mani ile Kıbrıs'tan derlenen manilerin hemen hemen aynı olduğu gösterilmektedir. (s. 44) Daha sonra, Türk dünyasının çeşitli sahalarından seçilmiş manilerle Kıbrıs manileri arasındaki benzerlikler, sırasıyla “Kıbrıs Türk ve Romanya Manileri” (s. 46-48), “Kıbrıs ve Bulgar Manileri Arasındaki Benzerlikler (s. 49-50), “Kıbrıs ve Kosova Manileri (s. 50-51), “Kerkük ve Kıbrıs Manileri” (s. 51-55) ve “Kıbrıs ve Türkiye Manileri” (s. 56-68) başlıkları altında örneklerle ortaya konulmaktadır.

Kitabın “Giriş” olarak kabul edebileceğimiz bu bölümü, “Günümüzde Üre-

tilen Maniler” (s. 68-72), “Avusturalya Türklerinin Ürettiği Maniler” (s. 72-75) ve “İngiltere Türklerinin Ürettiği Maniler” (s. 75-81) başlıklarından sonra, düğün davetiyelerindeki mani örneklerinin verildiği “Geçmişte ve Günümüzde Düğün Dernek Davetleri Mumdan Maniye” (s. 81-87) başlığı ile devam etmektedir. Son olarak da “Kıbrıs Türklerinin Dil Özellikleri” tanıtılmaktadır. Bu özellikler ise “Düz Ünlüler Arasındaki Değişimler” (s. 91-94), “Ünlü Türemesi” (s. 94-95), “Ünlü ve Ünsüz Düşmesi” (s. 95-96), “Ünsüz Değişmesi” (s. 96-100), “Ünsüz Benzeşmeleri” (s. 100-101), Ünsüz Benzeşmezliği” (s.101-102), “Ünsüz Türemesi” (s.102), “Ünsüz Düşmesi” (s. 102), “Göçüşme” (s. 103) alt başlıkları altında toplanmakta ve bu başlıklarla ilgili bolca örnek sıralanmaktadır. Ses bilgisiyle ilgili bilgilerin verilmesinden sonra, Kıbrıs Türkçesinin vurgusu (s. 105) ve cümle yapısındaki farklılıklar (105-106) üzerinde de durulmaktadır.

Mani metinleri, 107. ve 388. sayfalar arasında verilmektedir. Toplam 2412 maninin çok büyük bir kısmı dört mısralık manilerdir; az sayıda da beş ve altı mısradan meydana gelen mani bulunmaktadır. Maniler, konusuna veya kafiyesine göre bir sınıflandırmaya tâbî tutulmadan verilmiştir.

Söz konusu eser, kısa bir “Sonsöz”, “Kaynak Kişiler”, “Kaynak Kitaplar”, “Tezler”, “Dergiler” ve “Gazeteler” (s. 308-317) başlıkları ile sona ermektedir.

Yazarın, eserini hazırlarken konuyla ilgili pek çok yazılı kaynağa ulaştığı ve bu kaynakları taradığı anlaşılmaktadır. Kitabın sonunda verdiği yazılı kaynakların listesi, gerek maniler gerekse Kıbrıs folkloru ve edebiyatı üzerinde çalışmak isteyecekler için, derli toplu bir bibliyografya mahiyetindedir. Mustafa Gökçeoğlu'nun, yazılı kaynakları taramaya ilave olarak alan araştırması yaptığını da görmekteyiz. Kaynak kişilerin yaşları, doğum -ve ölüm- yerleri, eğitim seviyeleri v.b. özellikleriyle birlikte verilmesi, araştırmacının sahasındaki profesyonelliğini göstermektedir.

Yakın bir gelecekte, kitabın ikinci baskısını yapacağını tahmin ve temenni ettiğimiz için, bir iki hususu yazarın dikkatine arz etmekte fayda görmekteyiz:

1. Mani metinlerine kadar olan yaklaşık yüz sayfalık kısım, “Giriş” başlığı altında toplanabilir; kullanılan başlıklar da alt başlıklar olarak düşünülebilir. Ayrıca, bu başlıklar için 1., 2., 3. gibi rakamlar veya a., b., c. gibi harflerle sıralanabilir.

2. Mani metinleri de, aynı şekilde “Maniler” veya “Metinler” başlığı altında verilebilir; yazarın uygun göreceği bir esasa göre tasnif edilebilir.

3. Şahıs, yer, bitki, hayvan ... isimlerinin geçtiği yerleri gösteren bir indeksin ilave edilmesi faydalı olur.

4. “Theme” kelimesi, Türkçe imlâya uygun olarak “tem” ya da “tema” şeklinde yazılmalıdır.

5. Baskı sırasında oluşturduğu anlaşılabilir hatalar, bundan sonraki baskılarda düzeltilmelidir. (Kapakta verilen manide geçen “kibrid” kelimesinin 26. sayfada doğru olarak “kibriğ” şeklinde yazılması gibi.)

Mustafa Gökçeoğlu tarafından hazırlanan bu eserin, yıllarca devam eden bir çalışmanın ürünü olduğu ve sahasındaki önemli bir boşluğu dolduracağı, rahatlıkla söylenebilir. Eserde, özellikle Türk halk kültürü, Kıbrıs halk kültürü, Kıbrıs edebiyatı ve Kıbrıs tarihi ile ilgilenenler için bolca malzeme bulunmaktadır. Bu eser, Türk dünyası manilerinin veya benzeri halk kültürü ürünlerinin karşılaştırılacağı bir çalışmada, kaynak olarak kullanılabilir niteliktedir. Ayrıca, 1974 yılından sonra Ada’ya giden Türkiyeli insan sayısındaki artışın, eğitimin her kademesinde kullanılan ve Türkiye Türkçesi ile yazılmış olan kitapların, Türkiye’den giden gazete ve dergiler, radyo ve televizyon yayınlarının etkisiyle, Kıbrıs ağzının gittikçe değiştiği ve Türkiye Türkçesine yaklaştığı herkes tarafından bilinmektedir. Bu bakımdan, söz konusu eserin Kıbrıs Türkçesi ile ilgili olarak verdiği bilgiler ve Kıbrıs ağzı ile yazıya geçirilmiş olan mani metinleriyle, gelecekte yapılacak Kıbrıs ağzıyla ilgili çalışmalar için de bir başvuru kitabı olacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonuç olarak, etrafında çalışkanlığı ile tanınan ve takdir edilen Mustafa Gökçeoğlu’nu böyle nitelikli bir esere imza atmış olması vesilesiyle kutluyor, kendisine bundan sonraki çalışmalarında başarılar diliyoruz.

Yard. Doç. Dr. Mehmet TEMİZKAN